

Kinijos kultūros mitologizavimas XXI a.: tarp praeities ir ateities, Kinijos ir Vakarų

LORETA POŠKAITĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
lposkaite@yahoo.com

2008 m. Pekino olimpiada tapo vienu svarbiausių „megaįvykių“ ne tik sporto pasauliui, bet ir Kinijos įvaizdžio pasaulyje stiprinimui, nes jos metu (ypač pasiruošimo etape) buvo galima stebėti įdomų Vakarų ir Kinijos kultūros mitų apie ją susidūrimą. Straipsnyje kaip tik ir analizuojamas šių mitų pasireiškimas – jų rekonstravimas, perkonstravimas, priešpastatymas ir kūrimas. . Siekiama išsiaiškinti, kaip olimpiados simbolika ir retorika, oficialūs naratyvai bei jų vaizdavimas atidarymo ceremonijos programoje santykinai su kontrarnatyvais ir Kinijos tikrove, dabartinės Kinijos politikos gairėmis; kaip jie siejasi su Vakaruose sukurtais orientalistiniais Kinijos įvaizdžiais ir jos pačios kadaise sukurtais „kultūrinės Kinijos“ mitais, šiandien konstruojamais įvaizdžiais apie savo kultūrą bei jos vaidmenį dabarties ir ateities pasaulio civilizacijoje; ir kaip šie mitai bei juos formuojantys įvaizdžiai šiandien tarnauja orientalistiniam, nacionalistiniam bei transnacionalistiniam diskursui. Pirmiausia bus siekiama atskleisti, kokiais mitais ir įvaizdžiais buvo naudojamosi Vakarų ir kinų spaudoje ruošiantis 2008 m. Pekino olimpiadai ir ypač jos atidarymo ceremonijai, kuri neabejotinai tapo vienu iš įspūdingiausių šio pobūdžio renginių pasaulinėje olimpiadų istorijoje. Antroje dalyje bus aptariamas Kinijos pristatymas ir jo recepcija medijose priešolimpiadiniu laikotarpiu. Daugiausia dėmesio bus skiriama olimpiados atidarymo ceremonijos temų ir jų vizualinio turinio analizei, siekiant išsiaiškinti už jo slypinčias potekstes ir sąsajas su dabartinės kinų politikos tikslais bei idealais.

Esminiai žodžiai: mitai, Pekino olimpiada, medijos, civilizacija, išradimai, harmonija.

Orientalistikos istorikai ir Kinijos recepcijos Vakaruose tyrinėtojai jau seniai pripažino ir dažnai kartoja, jog vakariečių sąmonėje ši šalis egzistavo ir iš dalies tebeegzistuoja kaip savotiškas mitas arba jų pačių susikurtas įsivaizdavimas, kokia Kinija yra arba galėtų būti, nors tas įsivaizdavimas dažnai neturėjo ir neturi beveik nieko bendra su tikrąja Kinija ir jos kultūra. Jis yra ne kas kitas kaip jos romantizavimo, esentia-

lizavimo, idealizavimo ar demonizavimo, taip pat ir vienpusiško bei kategoriško vertinimo rezultatas. Šią tendenciją puikiai perteikia rusų tyrinėtojos Olgos Fišman knygos apie Kinijos recepciją Vakaruose iki XVIII a. pavadinimas „Kinija Europoje: mitas ir tikrovė“¹. Tačiau šį mitologizavimo

1 Fišman: Фишман О.Л. *Китай в Европе. Миф и реальность*. Санкт-Петербург, 2003. Pasak šios knygos autorės, ir vienpusiško susižavėjimo, ir

procesą pradėjo patys kinai, ypač turint omenyje kinams nuo seniausių laikų būdingą istorinio ir mitologinio mąstymo susiejimą, itin akivaizdų oficialiojoje kinų istoriografijoje. Jis faktiškai prasidėjo nuo vieno ilgaamžiškiausių mitų kūrimo – tai mito apie Kinijos civilizacijos atsiradimą iš vieno centro. Vėliau kinai sukūrė daugybę kitų mitų, kurie stipriai prisidėjo ir tebeprisideda prie jų kultūrinės ir tautinės savimonės formavimo bei puoselėjimo.

Viena iš puikiausių progų priminti pasauliui ir sau kai kuriuos tuos mitus tapo 2008 m. pasaulinė olimpiada Pekine. Šis įvykis tapo ypatingas Kinijai, nes turėjo padėti išsklaidyti kai kuriuos kinų nacionalinę savimonę itin žeidžiančius ankstesnius Vakaruose sukurtus stereoti-

---

pasibjaurėjimo pagimdyti Kinijos vertinimai, ypač jų kategoriškumas, aprioriškumas ir tendencingas faktų atsirinkimas „užtemdė“ etnokultūrinę realybę, dalį jos pakeisdami mitu. Idealizuotas „išmintingo kino“ įvaizdis, pagimdytas gana realistinio kinų kultūros didingumo suvokimo, yra toks pats mitas kaip ir „prekeivio-sukčiaus“. Nė vienas, nė kitas neturi nieko bendra su „nacionaliniu charakteriu““ (p. 525). Apie Kinijos mitologizavimą Vakaruose rašoma daugybėje knygų: Adolf Reichwein, *China and Europe. Intellectual and Artistic Contacts in the XVIIIth century*, Routledge, London and New York, 1996 (repr. from 1925 publ. by Kegan Paul); David Mungello, *Leibniz and Confucianism: The Search for Accord*, Honolulu, 1977; David Mungello, *Curious Land: Jesuit Accommodation and the origins of Sinology*, Stuttgart, 1985; Paul Rule, *K'ung-tzu or Confucius? The Jesuit Interpretation of Confucianism*, Sydney, 1986; Colin Mackerras, *Western Images of China*, Hong Kong, 1989 (revised edition: Oxford, 1999); Jonathan D. Spence, *The Chan's Great Continent. China in Western Minds*, W.W. Norton and Company, New York, London, 1998; J. J. Clarke, *Oriental Enlightenment. The Encounter Between Asian and Western Thought*, Routledge, London and New York, 1997.

pinius įvaizdžius apie kinus ir Kiniją (pvz., mitą apie kinus kaip „Azijos lignonius“, kuris apėmė ir įsivaizdavimą apie visišką kinų atsilikimą fizinio lavinimosi ir sporto srityje; apie Kiniją kaip „trečiojo pasaulio“, t. y. mažiau reikšmingą ir labiau atsilikusią šalį, kurios gyventojai neva vis dar vaikšto apsirengę „Mao kostiumais“, nekalba angliškai ir važinėja dviračiais), ir parodyti lygiavertį ar net lyderiaujantį Kinijos vaidmenį dabartiniame pasaulyje. Tokį jos siekį atspindėjo ir šios olimpiados simbolika, ir abu oficialūs jos šūkiai („Bendras pasaulis, bendra svajonė“; „Naujas Pekinas, nauja olimpiada“), ypač jeigu palygintume juos su žymiai abstraktesniais ankstesnių olimpiadų šūkiais². Kita vertus, oficialusis Kinijos medijų skleidžiamas naratyvas itin dramatiškai kontrastavo su vakarietiškais „kontranaratyvais“, kurie, besdami pirštu į daugybę jos problemų (piliečių ir autorinių teisių pažeidimo, gamtos taršos, religinių bendruomenių ir disidentų persekiojimo, netinkamo požiūrio į tibetiečius ir uigurus, valdininkų korupcijos, medijų cenzūros), atskleidė visiškai kitokią Kinijos tikrovę. Kadangi prie šių kontranaratyvų kūrimo ypač prisidėjo Vakarų žiniasklaida, tai Kinijai šis globalių medijų įvykis / spektaklis tapo galimybė tiesiogiai pažvelgti į savo įvaizdžio atspindį. Todėl šiame straipsnyje bus siekiama išsiaiškinti, ar / kiek šis megaivykis prisidėjo prie naujų mitų apie Kiniją kūrimo arba ankstesnių perkūrimo, ir kaip šie mitai bei juos formuojantys įvaizdžiai šiandien tarnauja orientalistiniam, nacionalistiniam bei transnacionalistiniam diskursui.

2 P vz. Rio da Žaneiro (2016) – „Naujasis pasaulis“, Londono (2012) – „Ikvėpti kartą“, Atėnų (2004) – „Tikrojoje žaidynių dvasioje“.

Pirmiausia sieksiu atskleisti, kokiais mitais ir įvaizdžiais buvo naudojama Vakarų ir kinų spaudoje ruošiantis 2008 m. Pekino olimpiadai ir ypač jos atidarymo ceremonijoje, kuri neabejotinai tapo vienu iš įspūdingiausių šio tipo renginių pasaulinėje olimpiadų istorijoje. Antroje dalyje aptarsiu Kinijos pristatymą ir jo recepciją medijose priešolimpiadiniu laikotarpiu, olimpiados atidarymo ceremonijos temas ir jų vizualinį turinį, siekdama išsiaiškinti už jo slypinčias potekstes ir sąsajas su dabartinės kinų politikos tikslais bei idealais.

Šios žaidynės, anot kai kurių tyrinėtojų, tapo „labiausiai žiūrimomis olimpinėmis žaidynėmis ir galbūt labiausiai žiūrimu įvykiu žmonijos istorijoje“³, o patiems kinams jos buvo pristatytos kaip „nepriylgstamos žaidynės“⁴ (tiesa, panašiai po dviejų metų

Kinijos oficialiojoje spaudoje buvo įvertinta ir pasaulinėje paroda Šanchajuje (*Shanghai Expo*) – ji pavadinta „didžiausia paroda istorijoje“ ir „pačiu ekstravagantiškiausiu įvykiu, kokį kada nors matė pasaulis“⁵). Bet toks šių dviejų įvykių apibūdinimas neatrodo nei keistas, nei išskirtinis. Nes, kaip pastebi Maurice Roche, „megaįvykiai“, o ypač tokie kaip olimpiados ir pasaulinės parodos (*Expo*), yra tam tikri paradai, šou arba „didelio masto kultūriniai (tarp jų komerciniai ir sportiniai) įvykiai, pasižymintys dramatiškumu, publikos dėmesio masiškumu ir tarptautiniu reikšmingumu.“⁶ Juo mėgsta visi, o ypač valdžios žmonės, nes jie suteikia progą pristatyti „oficialią“ kultūros versiją. Jie yra svarbūs ne tik tarptautiniu mastu (tarpkultūriniam bendradarbiavimui ir kitų kultūrų pažinimui bei supratimui), bet ir (ypač) nacionaliniu mastu – kaip modernybės ir tautos-vals-tybės sąmonės formavimo priemonės, kaip svarbios datos bei laiko skaičiavimo „taškai“ socialinių įvykių ir tautos istorijos kalendoriuje, pagaliau kaip suteikiantys puikią galimybę sukurti ir įsivaizduoti „nacionalinę“ tradiciją ir „bendruomenę“, tarp jų tautos praeitį, dabartį ir ateitį“, ištransliuojant šią viziją ne tik savo (t. y. ši megaįvykių rengiančios šalies) žmonėms bei valdžiai, bet ir tarptautinei bendruomenei. Todėl jie gali būti laikomi ir nacionaliniais,

3 Brownell, Susan. „Brand China“ in the Olympic Context. *Communications challenges of China's soft power initiative*. *Javnost-the Public*, vol. 20(2013), No.4, p.67. Kaip nurodo autorė, ši olimpiada tapo žiūrimiausiu įvykiu JAV televizijos istorijoje. Jos žiūrimumą neabejotinai padidino ir transliacijos internete (pirmą kartą žaidynių istorijoje), per kurį ją žiūrėjo 21 milijonas žiūrovų visame pasaulyje, o 4,7 milijardo ją žiūrėjo per televizorius. Ji taip pat sutraukė didžiausią skaičių žurnalistų (32 278) iš viso pasaulio – tiek jų nebuvo sutraukęs joks kitas mega-įvykis.

4 Visas sakiny: „Tai buvo tikrai nepriylgstamos olimpinės žaidynės“ (*Zhe shi yijie zhenzhengde wu yulun bi de Aoyun hui* 这是一届真正的无与伦比的奥运会). Būtent taip į kinų kalbą *Xinhua* agentūra išvertė žodį „išskirtinės“ (*exceptional*) iš Tarptautinio olimpinio komiteto prezidento Jacques Rogge baigiamosios kalbos per žaidynių uždarymą, kurioje tradiciškai pagiriama olimpiados rengėja ir pasakoma, jog tai buvo „geriausios kada nors buvę žaidynės“. Į šią detalę dėmesį atkreipė žymus šiuolaikinės kinų kultūros tyrinėtojas Geremie R. Barne. Žr.: Barne, Geremie R. „China's Flat Earth: History and 8 August 2008“. *The China Quarterly*, 2009, No. 197 March, p. 86.

5 Florian Schneider. „It's a small world after all? Simulating the future world order at the Shanghai Expo“. Qing Cao, Hailong Tian, and Paul Chilton (eds.). *Discourse, Politics and Media in Contemporary China*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2014, p.98

6 Roche, Maurice. *Megaevents and Modernity. Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*. London, US: Routledge, 2002, p. 1

ir tarptautiniais, ir globaliais, ir kraštutiniai nacionalistiniai įvykiais, kadangi juos rengianti šalis įgyja galimybę parodyti savo išskirtinumą, t. y. pretenzijas į lyderiaujančią jos vaidmenį viso pasaulio likimo ir tvarkos kūrime, ypač jeigu ta šalis turi ilgalaikę totalitarinės valdžios bei politinės ideologijos tradiciją⁷. Toks megaivykio apibrėžimas ypač tinka Kinijai, kuri jautė nuoskaudą dėl ilgalaikio negalėjimo lygiavertiškai konkuruoti dėl olimpinų medalių ir užleisti vietą kitoms šalims kovoje dėl olimpiadų rengėjo vaidmens. Todėl nenuostabu, jog pagaliau gauta teisė ją surengti Pekine tapo kinams nacionalinės svarbos švente, o pati olimpiada – nacionalinio pasididžiavimo spektakliu.

Šis spektaklis pirmiausia buvo kuriamas pasitelkiant vizualinius olimpiados simbolius, ypač turint omenyje tradicinę kinų taip mėgiamą netiesioginės išraiškos strategiją, kuri plačiai taikoma ir politinėje retorikoje, pasitelkiant metaforas, simbolius ir vizualinę hieroglifų išraišką bei homonimiškumą (vienodai skambančių hieroglifų reikšmių gretinimą). Tokį užšifruotą ir įvairiai interpretuotiną turinį galima išvelgti pačiame olimpiados *logo* – žmogaus figūroje, kuri iš tikrųjų atrodo kaip stilizuotas hieroglifas, vieniems panašus į *jing* 京 (kuris reiškia sostinę ir yra Pekino (*Beijing*) pavadinimo dalis), o kitiems (tarp jų ir man) – *wen* 文, kuris reiškia kultūrą ir civilizuotumą. Pastarasis žodis neabejotinai asocijuojasi su sinocentriiniu kultūralizmu – Kinijos kaip (vienintelės / labiausiai) kultūringos ir civilizuotos šalies apibrėžimu, arba

kultūringumo tapatinimu su kiniškumu. Jis atsirado nuo pat Kinijos civilizacijos pradžios ir ilgainiui buvo paverstas vienu iš vyraujančių mitų apie ją ir pačioje Kinijoje, ir Vakaruose⁸. Todėl nenuostabu, jog, kaip pastebi Jacquesas de Lisle, kai kurie kritikai išvelgė šiame *logo* Kinijos siekį paversti šį pasaulinį, tarptautinį įvykį grynai kinišku⁹. Užslėptą sinocentrinį kultūralizmą galima būtų išvelgti ir olimpiados talismanuose (*Fuwa*) – tiek pasirinktame jų skaičiuje 5 (ir tai – didžiausias talismanų skaičius olimpinų žaidynių istorijoje), kuris asocijuojasi su tradicine kinų kosmologija (5 fazėmis arba energijomis (*wuxing*), kurios sudaro visą kosmoso struktūrą ir raidos cikliškumą), tiek išdėstyme. Nors jų spalvos atitinka olimpinų žiedų spalvas, tačiau yra vienas niuansas – ugnį simbolizuojantis raudonas *Huanhuan* yra centre, kai tuo tarpu griežtai nustatytoje olimpinų žiedų kompozicijoje raudonas žiedas (simbolizuojantis Rytų Azijos šalis) yra krašte dešinėje. 5 *Fuwa* kompozicija

8 Prie tokio Kinijos kultūringumo mitologizavimo pirmiausia ir ypač prisidėjo joje XVII–XVIII a. rezidavę krikščionių misionieriai, kurių prisiminimais bei vertinimais netrukus pradėjo remtis ir žymiausi Europos Apšvietos laikotarpio „sinofilai“ (ypač Volteras). Plačiau apie tai žr.: Ching, Julia, Oxtoby Willard G. (eds.). *Discovering China. European Interpretations in the Enlightenment*. Rochester, New York: University of Rochester Press, 1992; Mungello D.E. *The Great Encounter of China and the West, 1500–1800*. Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, Inc., 1999.

9 De Lisle, Jacques „One World, Different Dreams“. *The Contest to Define the Beijing Olympics*“. Price, Monroe E. Daniel Daylan (eds.). *Owning the Olympics. Narratives of the New China*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, The University of Michigan library, 2008, p. 34–35.

7 Ten pat, p. 5–6, 9–10.

(eiliškumas) irgi negali būti keičiamas, nes visų jų vardai (*Beibei, Jingjing, Huanhuan, Yingying, Nini*) susidėlioja į frazę „Beijing huanying ni“ („Pekinas sveikina tave“, arba „Sveiki atvykę į Pekiną“). Tradicinės kinų kosmologijos elementus galima išvelgti ir Olimpino kaimelio išplanavime, ir olimpinių medalių dizaine (nefritinių žiedų inkrustacijos užpakalinėje medalių pusėje), ir olimpiados atidarymo laiko pasirinkime („laimingieji“ aštuntukai), ir kiniškoje vieno iš olimpiados šūkių versijoje – „Naujasis Pekinas, Naujoji Olimpiada“ (*Xin Beijing, Xin Aoyun*, o angliškas jo variantas – „*New Beijing, Great Olympics*“). Dar daugiau kultūriškai reikšmingų simbolių buvo panaudota olimpiados atidarymo programoje.

Vis dėlto tokio mega-įvykio kaip olimpiada pradžia reikėtų laikyti ne jos atidarymo ceremoniją, bet prieš tai vykusios olimpiados uždarymo ceremoniją, kurioje yra perduodamas olimpinis deglas ir pristatoma kitos olimpiados „šeimininkė“. Taip buvo ir šį kartą Atėnuose 2004 m., kai buvo parodytas 60 sekundžių trukmės reklaminis filmas (režisuotas Zhang Yimou) apie Pekiną ir jo ruošimąsi būsimai olimpiadai. Jame buvo sudėti labiausiai atpažįstami ir stereotipiniai kinų kultūros simboliai – Didžioji siena, Pekino opera, tradiciniai šokiai ir kostiumai, šventyklų vaizdai, dangoraižiai, taip pat sportuojantys ir besišypsantys kinai. Baigiantis filmui, buvo parodyta trumpa kultūrinė programa – tradiciniai kinų šokiai, vaikščiotojai ant kojokų su raudonais žibintais, *taiji* ir *wushu* meistrai, Pekino operos pasirodymas ir pabaigoje – viena iš mėgstamiausių ir populiariausių kiniškų dainų – „Jazminas“ (*Molihua*), kurią atliko mergaitė. Būtent šios 9 minutės

suteikė pirmą progą Kinijai paskleisti žinią apie save, savo kultūrą visame pasaulyje, o publikai (pirmiausia televizijos komentatoriams) – įvertinti ar pakomentuoti transliuojamus vaizdus, kartu parodyti savo žinias apie Kiniją. Savo ruožtu tyrinėtojams tai buvo proga išsiaiškinti, kaip ir kokie stereotipai apie jos kultūrą veikia tų komentatorių naratyvus (turint omenyje, kad šie komentatoriai nėra kinų kultūros specialistai, taigi reprezentuoja „populiariąją“ nuomonę).

Pvz., Christopheris Kennettas ir Miquelis de Moragas atliko įdomų tyrimą – išanalizavo, kaip šis filmas buvo komentuojamas 5 televizijos stočių, transliuojamų skirtingose pasaulio šalyse – JAV (NBC stotis), Kanadoje (CBC), Ispanijoje (TVE), Meksikoje (Televisa) ir Europoje (Eurosport). Pirmas dalykas, kuris gerokai nustebino, – kad amerikiečių televizijos stotis NBC, kuri, pasak šių tyrinėtojų, turi išskirtines teises transliuoti Olimpiadą šioje šalyje, rodant minėtąjį filmą apie Kiniją, vietoj jo rodymo tiesiog padarė reklaminę pauzę, šitaip parodydama, kad „komercinis turinys jai svarbesnis už kultūrinį“ ir kartu atimdama progą iš savo žiūrovų pamatyti pirmąjį Kinijos prisistatymą¹⁰. Tuo tarpu kitų stočių komentatoriai daugiausia rėmėsi oficialių programos gidų informacija, bandydami teisingai ištarti Zhang Yimou pavardę. O apie raudonus žibintus jie tešugebėjo pasakyti „o, tai labai pažįstamas daiktas, kurį kinai naudoja per dideles

10 Kennett, Christopher, and de Moragas, Miquel. „From Athens to Beijing. The Closing Ceremony and Olympic Television broadcast Narratives“. Price, Monroe E., Dayan Daniel (eds.). *Owning the Olympics. Narratives of the New China*, p. 280.

šventes, tad greičiausiai nuo dabar jis bus matomas keturis metus“¹¹.

Žymiai sudėtingesniu uždaviniu jiems tapo kultūrinės programos komentavimas. Čia ne visur padėjo ir po ranka turėti jos gidai, nes jų nuorodos kartais buvo perskaitytos ne laiku ir ne vietoje, arba per kai kuriuos pasirodymus buvo kalbama apie augančią Kinijos ekonomiką ir panašiai. Kai kurių komentatorių (ypač NBC kanalo) pastebėjimai atskleidė ne tiek jų siekį kuo tiksliau pateikti informaciją apie kultūrinius pasirodymus, kiek ją pateikti trivializuotai ir šmaikščiai, kad pralinksminti žiūrovus (pvz., raudonų kaspinų šokis prilygintas gražiai gimnastikai, Pekino operos artistai buvo pagirti už „geriausius kostiumus ši vakarą“). Todėl palyginę penkių pasirinktų TV kanalų naratyvus, tyrinėtojai atkreipė dėmesį, kaip jie skirtingai supažindino savo žiūrovus su kinų kultūra: NBC išlaikė pramoginę stilistiką, pristatydamas kinų kultūrinį pasirodymą itin paviršutiniškai, veikiau kaip sportiškai patrauklią pramogą; ispanų TVE kanalas išlaikė susižavėjimo matomu reginiu emociją, pabrėždamas paties olimpiados istorijos momento (šeimininko pasikeitimo) svarbą; meksikiečių Televisa ir Kanados CBC komentatoriai, užuot kažkaip pakomentavę kultūrinę kinų programą, veikiau apsiribojo pagyrimais Kinijai kaip „didžiai civilizacijai“¹².

Apibendrinami šį tyrimą, autoriai daro išvadą, jog olimpiados rengėjai (šiuo atveju Kinija) gali / galės turėti įtakos jos programų naratyvų / komentarų homogenizavimui įvairiose pasaulio šalyse, bet

egzistuoja didelė tikimybė neteisingoms jų interpretacijoms ir reprezentacijoms, taip pat vietinėms interpretacijoms įvairiose medijose. Ši tikimybė labai priklausys nuo tinkamo tų interpretatorių / medijų komentatorių pasiruošimo supažindinti savo žiūrovus / skaitytojus su Kinijos kultūra, kad išvengtų jos subanalizavimo arba pavertimo kažkokia egzotiška preke ar pramoga (straipsnis rašytas dar iki olimpiados pradžios). Nes, kaip parodė kitų autorių kitas tyrimas apie dabartinės ir būsimos Kinijos įsivaizdavimą JAV spaudoje pasiruošimo Pekino olimpiadai laikotarpiu (2003–2007 m.), užsienio žurnalistai (pirmiausia amerikiečiai) dažniausiai ne tik stengiasi kuo labiau supaprastinti informaciją apie Kiniją, kad paversti kuo lengviau suvokiamu ir įsimenamam naratyvu, bet ir ją paversti atraktyvia. Pavyzdžiui, jie veikiau atkreipdavo dėmesį į tokias kinų „keistenybes“ kaip spjaudymasis viešose vietose (arba šio papročio naikavimo kampanija priešolimpinį laikotarpį), pasiklydimas angliškuose vertimuose (turima galvoje užsieniečius itin pralinksminantys kiniškų užrašų ir patiekalų pavadinimų vertimai į anglų kalbą, kuomet „etninių mažumų parkas“ paverčiamas „rasistiniu parku“, o „jauniklė višta“ – „seksualiai nepatyrusia vištiena“), keistų muziejų (tokių kaip medžio šaknų, vamzdynų vandens, druskos, taifūnų ir pan.) steigimas. Šitai eilinį kartą parodomas savosios (amerikietiškos) kultūros pranašumas ir (galbūt kažkiek) kinų kitoniškumas¹³.

11 Ten pat, p. 275.

12 Ten pat, p. 278.

13 Tyrėjos išanalizavo 84 straipsnius apie Kiniją ir prognozuojamą jos ateitį, kurie buvo 2003–2007 m. paskelbti svarbiausiuose Amerikos dienraščiuose *New York Times* ir *Wall Street Journal*, atsižvelgdami

Vis dėlto prieš tai minėto tyrimo autoriai pastebėjo, jog nei vienuose iš analizuotų televizijos kanalų komentaruose nebuvo paminėtas Kinijos komunizmas ar komunistiniai simboliai. Jų nebuvo matyti nei dokumentiniame Zhang Yimou filme, nei kultūrinėje programoje. Didžiąją dalį Kinijos kultūros juose reprezentavo tradicinė kinų kultūra. Panašu, jog toks Kinijos įvaizdžio pristatymas šiandieniam pasauliui yra ne atsitiktinė ar „vienkartinė“, bet gerai apgalvota strategija. Ji padeda išvengti pamąstymų ir komentarų apie „dviejų Kinijų“ politiką bei kitus paskutinių dešimtmečių vidinės Kinijos politikos (Tibeto, uigurų ir kitų tautinių mažumų) klausimus, kurie buvo gana aštriai keliami įvairiose Vakarų (ir ne tik) medijose priešolimpiadinių laikotarpiu, o ypač – olimpinio deglo nešimo etape (prasidėjusiam 2008 m. kovo 24 d.). Šis etapas pirmiausia įžiebė klausimą dėl jo nešimo per Taivaną ir Tibetą, o vėliau sutapo su įvairiais socialiniais neramumais ir gamtos nelaimėmis. Dėl to jis virto gana dramatišku ir itin kontraversiška įvairiose medijose nušviestu spektakliu, paženklinutu kinų nacionalizmo. Jo aptarimas ir diskursas pavertė šį deglą iš visos pasaulio bendruomenės vienybės simbolio į savotišką „Kinijos simboli“ arba „virš-nacionalinę

į tai, jog šie laikraščiai yra vieni iš įtakingiausių formuojant ne tik savo šalies skaitytojų hegemoniškąją ideologiją Kinijos atžvilgiu, bet ir darant įtaką kitų Vakarų šalių skaitytojų nuomonei bei pažiūroms. Plačiau apie šį tyrimą: Foss, Sonja K., and Walkosz, Barbara J. „Definition, Equivocation, Accumulation, and Anticipation. American media's Ideological Reading of China's Olympic Games. Price, Monroe E., and Dayan Daniel (eds.). *Owning the Olympics. Narratives of the New China*, p. 346–369.

kinų tapatybę“ įkūnijančią ir kurstančią „šventą ugnį“¹⁴.

Panašios strategijos buvo laikomasi ir to paties režisieriaus Zhang Yimou režisuotoje olimpiados atidarymo programoje, kuri buvo sudaryta iš dviejų dalių – „Nuostabioji civilizacija“ (*Canlan wenming* 灿烂文明) ir „Šlovingas amžius“ (*Huihuang shidai* 辉煌时代). Antrojoje dalyje, vaizduojančioje šiuolaikinę ir ateities Kiniją, taip pat nebuvo jokių užuominų į kinų socializmo ir komunizmo viziją bei jos ideologą Mao Zedong, tarytum tokio etapo net nebuvo moderniosios Kinijos istorijoje. O juk Vakaruose šiuolaikinės Kinijos įvaizdis bene dažniausiai ir vis dar pirmiausia siejamas su Mao figūra ir ikona, kuri čia ypač padėjo išpopuliarėti ir avangardinei kinų tapybai bei šiuolaikiniam kinui (ir pirmiausia – paties Zhang Yimou filmams). Kaip pastebi G. Barne, programos rengėjai netgi specialiai stengėsi, kad koordinuotas kūrų judėjimas masinėse scenose (kurios man pasirodė itin išpūdingos pirmiausia dėl tobulo visų atlikėjų judesių koordinuotumo, ypač stilizuotus *fou* būgnus mušusių būgnininkų) jokiais būdais neprimintų maoizmo laikų paradų¹⁵. Tiesa, dvejus metus trukusi pekiniečių pasiruošimo olimpiadai kampanija („Pekino olimpiados pasitikimo veiklos“ – *ying Aoyun xuanchuan huodong* 迎奥运宣传活动) kai kam priminė ne ką kitą, o masines maoizmo laikų kampanijas (*qunzhong yundong* 群众运动) – nepaisant jų pavadinimo pakeitimo (*huodong* vietoj ankstesnio *yundong*)¹⁶.

14 Barne, Geremie R., op. cit., p. 68.

15 Barne, op. cit., p. 71.

16 Kaip teigia šių pasiruošimo kampaniją arba kampanijas (Pekino miesto veido keitimo, viešo

Iš dviejų olimpiados atidarymo programos dalių didžiausias prasminis krūvis teko būtent pirmajai, ilgesnei, turėjusiai parodyti svarbiausias tradicinės kinų kultūros sritis ir pasiekimus. Ją sudarė 5 pasirodymai iš visų 8: įspūdingas 2008 būgnininkų pasveikinimas viso pasaulio žmonėms (skanduojuant žodžius „Draugai atvyko iš toli, kokie mes esame laimingi“), „keturių kinų intelektualo kabineto brangenybių“ (*wenfang sibao* – teptuko, tušo, popieriaus ir tušo trintuvės) pristatymas, Konfucijaus mokinių pasirodymas, skanduojuant Konfucijaus žodžius iš veikalo „Apmąstymai ir pašnekėsiai“ (*Lunyu*) – „Turėti iš toli atvykstančių draugų – ar tai ne džiaugsmas?“, „Visi tarp keturių jūrų yra broliai“, „Tarp trijų žmonių visuomet atsiras toks, iš kurio galėčiau pasimokyti“, „Praktikuojant ritualus, vertingiausia yra harmonija“). Nors vienas iš svarbiausių programos koordinatorių Zhang Heping teigė, jog šios pasirinktos citatos turėjo perteikti tradici-

nes kinų vertybes, tačiau jos neabejotinai buvo priderintos prie Olimpiados retorikos ir kuriamo Kinijos įvaizdžio – jos atvirumo pasauliui. O pats Konfucijaus temos pasirinkimas primena dabartinės valdžios siekį gaivinti konfucianistinę moralę, vertybes ir retoriką, ir pirmiausia – harmonijos (*he* 和) idealą. Būtent jo įvaizdis (hieroglifas *he* 和) pirmiausia ir išryškėjo šio pasirodymo pabaigoje – įspūdingai koordinuotame spausdinimo blokelių „šokyje“, kurį pakeitė kitas (turbūt mažiausiai įspūdingas ir įdomus) numeris – Pekino operos atlikėjų pasirodymas.

Penktasis numeris, pavadintas „Šilko kelias“, dar ryškiau nei trečiasis (Konfucijaus žodžių rečitavimas), buvo skirtas atskleisti Kinijos atvirumą ir draugiškumą pasauliui. Jį perteikė ne tik paties Šilko kelio vaizdai, bet ir kito atvirumo simbolio – jūrų kelionių, kurias Ming din (XV a. pr.) organizavo eunuchas Zheng He, plaukiančio laivo imitavimas. Jo centre buvo rodomi garsiausi kinų išradimai – kompasas, porcelianas, šokančios moterys Tang dinastijos laikų makiažu ir rūbais (priminsiu, jog Tang dinastija laikoma viena iš kosmopolitiškiausių dinastijų Kinijos istorijoje). Galima daryti prielaidą, jog šiais vaizdais buvo siekama paneigti Kinijos kaip uždaros žemyninės civilizacijos mitą, prie kurio propagavimo stipriai prisidėjo ir vienas žymiausių kinų filosofijos istorijos tyrinėtojų bei filosofų Feng Youlan¹⁷. Įdomu tai, kad vaizdai apie

etiketo diegimo ir antihigieniškų įpročių keitimo, svetingumo dvasios diegimo ir t. t.) tyrinėjusi Anne-Marie Brady, pastarųjų metų oficialiojoje propagandoje atsiskakoma vartoti žodį *yundong*, kuris kelia neigiamas asociacijas ir žadina nemalonią istorinę atmintį apie politinį indoktrinavimą, ir vietoj jo naudojamas žodis *huodong*, kuris turi platesnę ir aptakesnę reikšmę – jis gali reikšti ir „kampaniją“, ir „veiklą“. Tiesa, kaip ji ironiškai pastebi, ši pasirodymo kampanija, kaip priešingybė maoistinėms politinio indoktrinavimo arba masių įtraukimo į politiką kampanijoms, buvo paversta „masinio atitraukimo“ nuo politikos kampanija, t. y. būdu atitraukti Kinijos gyventojus nuo tokių skausmingesnių ir politiškai jautresnių problemų kaip nedarbo augimas, valdžios korupcija, infliacija, aplinkos užterštumas ir pan. Plačiau apie tai: Brady, Anne-Marie. „The Beijing Olympics as a Campaign of Mass Distraction“. *The China Quarterly*, 2009, No. 197 March, p. 1–24.

17 Jis bandė pagrįsti kinų filosofinio mąstymo savitumą bei skirtumą nuo graikų filosofijos, remdamasis Kinijos geografijos ir ekonomikos ypatumais – orientavimusi į žemyną arba „vidų“, dariusiu įtaką ir „žemdirbiškai“ kinų psichologijai. Toki būdu jis

Zheng He keliones čia užgožė prieš tai (spausdinimo blokelių „šokyje“) trumpai (1 minutę) parodytą Didžiosios sienos vaizdą – turint omenyje, kad Didžioji siena bei jos istorija taip pat yra apauginta įvairiais mitais. Tiesa, juos pradėjo kurti Vakarų krikščionių misionieriai nuo XVII–XVIII a., o vėliau (XX a. 2 pusėje) palaikė ir dar labiau išplėtojo patys kinai, paversdami šią sieną iš valdžios tironiškumo, žmonių išnaudojimo ir Kinijos silpnumo simbolių į jos didybės ir tautos vienybės simbolį. Olimpiados atidarymo programoje jos vaizdas buvo palydėtas komentaru, kad tai yra „didžiausias žygdarbis žmonijos civilizacijos istorijoje“, „Kinijos senovės darbo žmonių drąsos ir išminties kristalizacija“. O tai, kad jos vaizdas po vienos minutės buvo pakeistas persiko žiedų jūra bei komentaru, jog šie žiedai simbolizuoja harmoniją, meilę, pavasarį ir taiką („kinų meilę taikai“), lei-

---

priešino kinų mąstymą bei civilizaciją graikų kaip jūrinės, į „išorę“ orientuotos, prekybininkų ir miestų civilizacijai bei mąstymo ypatumams. Remdamasis šia priešara, jis suformulavo daugybę stereotipinių kinų filosofijos ir kultūros apibūdinimų, kurie buvo dažnai kartojami ankstyvosiose lyginamosiose kinų mąstymo ir kultūros studijose – pavyzdžiui, jog kinų filosofai idealizuoja gamtą ir pasisako už glaudų žmogaus ir gamtos ryšį, pastovumą ir šeimos instituciją su jos hierarchiniais ryšiais bei paklusimu jos maitintojo autoritetui, kad kinų mąstymas yra „šiapusinis“ (orientuotas į esamo gyvenimo, „žemiškas“ problemas), kad jų filosofijai nerūpėjo epistemologijos klausimai, kad jos sąvokos yra veikiau intuityvios ir sugestyvios, o ne racionalios ir artikuliuotos, nes kinai pažįsta pasaulį intuityviai ir tiesiogiai, o ne deduktyvus mąstymo pagalba ir t. t. Plačiau apie tai: Feng Youlan. *A Short History of Chinese Philosophy. Selected Philosophical writings of Fung Yu-lan*. Beijing: Foreign Languages Press, 1991, p. 216–219.

džia daryti išvadą, jog tokiu būdu Didžioji siena buvo paversta taikos bei harmonijos simboliu.

Zheng He 郑和 jūros kelionių atvaizdavimas šioje programoje atrodo dar labiau keistas ir prieštaringesnis, turint omenyje jo veiklą ir nuopelnų įvertinimą Kinijos istorijoje. Jis buvo admiras, gimęs Hui etninės mažumos (musulmonų) šeimoje ir vėliau kaip karo belaisvis kastruotas, paverstas eunuchu. Jis vadovavo pačioms didžiausioms Kinijos istorijoje jūrų ekspedicijoms (apie 300 laivų su beveik 30 000 jūreivių)¹⁸, pasiekusioms net Afrikos krantus (o kai kas mano, jog ir Amerikos). Jis ne tik pargabeno į Kiniją daugybę įvairių egzotinių prekių ir gyvūnų (pvz., žirafų, stručių, raganosių), o į vieną iš svarbiausių porceliano gamybos miestų Dzingdedženą – didelį kiekį porcelianui gaminti reikalingos žaliavos kobalto oksido, nutiesė naujus prekybinius kelius, surinko daugybę informacijos apie aplankytas šalis ir jų kultūras, bet ir pavertė Kiniją viena iš svarbiausių pasaulio jūrinių valstybių bei išgarsino jos vardą pasaulyje. Tačiau Zheng He vardas ir visi nuopelnai netrukus buvo beveik pamiršti, jo paties asmenybė apaugo legendomis ir mitais, ir net mokslininkai nelaike jo kelionių dėmesio vertu tyrinėjimo objektu. Todėl ironiška, kad asmenybė, kurios atminimas ilgą laiką buvo puoselėjamas daugiausia tarp kinų išeivių pietryčių Azijoje (ten galima rasti ne vieną jam skirtą šventyklą), XXI a. staiga buvo paverstas Kinijos nacionaliniu didvyriu ir jos „atvirų durų“ politikos pradininku, taikos ir atvirumo simboliu. Iš aptariamų programos konteksto galima

---

¹⁸ Jis vadovavo 7 ekspedicijoms, vykusioms nuo 1405 metų.

spręsti, kad buvo tikimasi jo įvaizdžio pagalbaišklaidyti „Kinijos grėsmės“ mitą (o „harmonijos“ – *he* hieroglifą jo varde turbūt reikėtų laikyti reikšmingu sutapimu) – nepaisant to, jog kai kurie dabar pradėti versti jo kelionės dokumentai skatina suabejoti, ar visos tos kelionės turėjo taikingus tikslus¹⁹.

Pirmąją programos dalį užbaigė „Ritualinės muzikos“ (*Li yue*) numeris, kuriame, atlikėjams vaidinant *Kunqu* operos ištrauką, LED ekrane buvo rodomi žymiausi kinų tapybos kūriniai, o scenoje „išaugo“ 32 dekoratyvinių akmeninių stulpų (*huabiao* 华表) imitacijos su muzikante kiekvieno viršuje. Priminsiu, jog šie stulpai buvo ir tebėra Kinijoje statomi prie valstybiškai reikšmingų pastatų ir vietų kaip Kinijos civilizuotumo, nacionalinės kultūros didybės ir kiniškumo simboliai, todėl dažnai vaizduojami ir propagandiniuose plakatuose (ypač skirtuose žadinti patriotizmui ir kurti „pavyzdinę visuomenę“). XXI a. jie tapo Kinijos turtingumo bei statuso pasaulinėje arenoje simboliais.

Antroji programos dalis, užuot pasakojusi apie šiuolaikinės Kinijos istoriją ar pasiekimus, dar akivaizdžiau plėtojo taikos ir harmonijos temą, šį kartą pasitelkdama vaikus, baltos spalvos, balandžio, gervių simbolius ir gamtos metaforas. Antai septintas numeris „Gamta“ (*Ziran* 自然, šis žodis reiškia ir natūralumą, savaimingumą), turėjęs perteikti „Žaliosios olimpiados“ idėją, išsivystė į 2008 *taiji* atlikėjų pasirodymą (kur, kaip primena komentaras, „derinami švelnūs judesiai

ir vidinė ramybė“) su žodžių iš daoistinio veikalų *Daodejing* rečitavimu („Dao gimdo vieną, vienas gimdo du, du gimdo tris, o trys – visą begalę daiktų“). Tuo pačiu metu scenos viduryje sėdintys mokiniai rečituoja žodžius, išpėjančius apie pavojų žemei dėl gamtos užterštumo („Žemė šyla, ledynai tirpsta, dirvožemis menksta, paukščiai nyksta“), bet tuoj pat pasižada pasirūpinsiantys šia nykstančia žeme. Todėl visas pasirodymas užbaigiamas optimistiškai – spalvotų gervių (kurios rodomos stadioną juosiančiame LED ekrane) pakilimu į dangų. Visa scenos kompozicija struktūruojama kaip *yin* ir *yang*, t. y. žemės kvadratiškumo ir dangaus apvalumo derinys, primenantis tradicinę kinų pasaulėžiūrą ir *yin-yang* simboliką.

Atrodytų keista, jog Zhang Yimou, kuris kadaise (1994 m.) sukūrė Kanų filmų festivalio ir bendrai Vakarų žiūrovus sukrėtusį meninį filmą „Gyventi“ (*Huozhe* 活着) apie visą XX a. Kinijos istoriją iki pat maoizmo laikų pabaigos, nutarė tiesiog nerodyti tos istorijos šioje programoje, nes, kaip jis pats prisipažino, jam buvo sudėtinga nuspręsti, kaip rodyti maoistinį laikotarpį. Todėl jis pasirinko, mano manymu, standartinį sprendimą programos pabaigai (8 pasirodymui „Vienas pasaulis, viena svajonė“) rodyti kosmonautus ir žemės rutulį („mėlyną svajonių planetą“, kuri yra „visos žmonijos bendri namai“), kurio viršuje stovintys Sarah Brightman ir Liu Huan padainavo dainą „Tu ir aš“ (*You and Me*, kiniškai *Ni he wo*). Iš pirmo žvilgsnio, šiame numeryje atkartotas olimpiados šūkis, atrinktas iš 210 000 atsiųstų pasiūlymų, turėjo perteikti mintį, jog visi žmonės priklauso tam pačiam pasauliui ir turi tas

19 Plačiau apie tai: Murphy, Zoe. “Zheng He: Symbol of China’s Peaceful rise”. *Asia Pacific*, 2010 July 28. Prieiga per internetą: www.bbc.com/news/world-asia-pacific-10767321. Žiūrėta 2016 11 12.

pačias svajones – tokias kaip vienybė, taika, harmonija, progresas²⁰.

Tiesa, ne visiems jis pasirodė realistiškas ar priimtinas. Savo požiūrį į tai išreiškė bent keli žymiausi šiuolaikiniai kinų menininkai. Pavyzdžiui, žymus kinų išeivis Zhang Hongtu būtent šiai olimpiadai nutapė paveikslą „Paukščio lizdas kubizmo stiliuje“ (2008), kuris turėjo būti eksponuojamas prieš pat Olimpiadą atidarytoje tarptautinėje parodoje Pekine „Go žaidimai, Beijing“. Jo centre nutapytas dekonstruotas olimpinis stadionas „Paukščio lizdas“ (nes, pasak Zhang, „jis jau ir taip atrodo dekonstruotas“), o per visą jo plotą „išmėtyti“ su kiniška Olimpiados retorika ir tarptautinės spaudos pasisakymais susiję užrašai: kiniškais hieroglifais užrašytas jos šūkis „Vienas pasaulis, viena svajonė“, keli „aštuonetukai“ (2008 08 08 – Olimpiados atidarymo data), angliški žodžiai „Žmogaus teisės“ ir „Laisvė Tibetui“. Bet viename interviu Zhang Hongtu komentavo, kad paveikslą įkomponuotas Olimpiados šūkis jam atrodo pernelyg paviršutiniškas, nes „kiekvienas turi savo asmeninę svajonę“, ir „negi mano svajonė – tokia pati kaip Tibeto vienuolio ar šį stadioną pastačiusio migranto darbininko, ar jame žaisiančio rusų atletu? Ne.“²¹ Šiuos jo žodžius puikiai patvirtina ir daugybė įvairių demonstracijų prieš Kinijos politiką, kurios itin suaktyvėjo per paskutinius pasiruošimo olimpiadai

metus ir buvo organizuojamos daugybės skirtingų nevyriausybių organizacijų, atstovavusių skirtingus interesus arba skirtingas žmonių svajones²².

Tad šioje vietoje kyla klausimas, kiek šis įvairiose medijose kuriamas „kultūrinės Kinijos“ įvaizdis arba mitas siejasi su jos tikrove, ir ką galima laikyti ta tikrove? Antai Ai Weiwei savo „bloge“ labai piktiškos Pekino miesto veido „pudravimu“ prieš 2008 m. olimpinės žaidynes, kai visi senajame *hutong* rajone išlikę dar nenugriauti statiniai, siekiant neva išsaugoti jo senamiestį, buvo nudažyti vienoda pilka spalva, ant visų jų sienų (nepaisant jų paskirties, istorijos, senumo, savitumo) išpaisytos plytų linijos, durys nudažytos vienoda raudona spalva, kad net patys jų gyventojai nebeįstengė atskirti savo namų nuo kaimyno. Pavadinęs šį procesą „savitai-naujo suklastoto miesto“, „netikro pasaulio“ sukūrimu ir primindamas, kad tai yra ne pirmas, o bent trečias šiuolaikinio Pekino veido gražinimo atvejis²³, jis pasinaudojo proga retoriškai paklausti savo tautiečių, „kodėl ši visuomenė, stokojanti ir garbės, ir principingumo, taip mėgsta užpaisyti ir pudruoti savo pačios veidą“. Jis apgailestavo, jog „ši tauta, mūsų namai buvo tiek daug kartų balinami, kad mes jau net nebegalime atpažinti savo pačių veidų, o galbūt mes niekuomet ir neturėjome savo veido“²⁴ (beje, jis nepaminėjo daugybės

20 Prieiga per internetą: <http://www.olympic.org/news/beijing-2008-one-world-one-dream>. Žiūrėta 2016 12 14.

21 Prieiga per internetą: www.whitehotmagazine.com/articles/2008-interview-with-zhang-hongtu/1519. Žiūrėta 2016 05 05. Beje, Kinijos valdžia uždraudė šį paveikslą eksponuoti, nurodžiusi kelias priežastis: neva jo spalvos per blankios, stadionas nutapytas netinkamai, o užrašytos frazės – per jautrios.

22 Plačiau apie tai: Brownell, Susan, ten pat, p. 67–76.

23 Pirmasis, pasak jo, vyko laukiant Niksono vizito (1972 m.), antrasis – prieš Klintono vizitą (1998 m.).

24 Ai Weiwei (ed. And transl. By Lee Ambrozjy). *Ai Weiwei's Blog. Writings, Interviews, and Digital Rants, 2006–2009*. Massachusetts: Massachusetts Institute of technology, 2011, p. 99–100.

kitų Pekino gražinimo būdų – pradedant pekiniečių mokymu gražiai elgtis, išmaldos prašytojų ir kitų neestetiskai atrodančių visuomenės „elementų“ suslapstymu, žolės ir medžių sodinimu, ir baigiant smogo debesų sklaidymu). Bet šioje vietoje būtų galima ironiškai priminti, kad rūpinimasis savo veidu (kuris gali būti ne tik individualaus asmens, bet ir miesto, tautos, šalies) ir jo gražinimu buvo ir tebėra neatsiejama kinų socialinio mentaliteto ir kultūros dalis, taigi vienas iš „tikrosios Kinijos“ bruožų. Be to, tokie miestų blizginimai ir „pudravimai“ vyko daugelyje ankstesnių ir vėlesnių olimpiados miestų (Sidnėjuje, Atėnuose, Sočyje, Rio de Žaneire ir t. t.), nes vienu iš būdų išskleisti jas rengiančio „šeimininko“ tapatybę laikomas jo „realistinio charakterio“ formavimas, išryškinant pozityviausius jo bruožus²⁵, nepaisant to, kad praėjus olimpiadai, dauguma tų olimpinių miestų pastatų virto griuvusių krūvomis arba „miestais-vaiduokliais“ (kaip atsitiko Sarajevui, Atėnams, Sočiui).

Vis dėlto minėtas Pekino olimpiados šūkis, kuriuo pavadintas ir paskutinis jos atidarymo numeris, kinams turėjo ir kitą prasmę – parodyti Kinijos vietą, o tiksliau, išaugusią jos reikšmę ir galią dabartiniame ir ateities pasaulyje. Būtent tai turėjo omenyje olimpiados organizacinio komiteto pirmininkas Liu Qi, taip komentuodamas šį šūkį: „Jis perteikia Pekino ir visos Kinijos žmonių kilnų idealą dalintis savo civiliza-

cija ir kurti šviesią ateitį rankon su viso likusio pasaulio žmonėmis“²⁶. Todėl kai kurie tyrinėtojai šios antrosios dalies retorikoje, kuri turėjo iškelti žmonijos kaip tokios ir žmonių vaidmenį ateities istorijos kūrime, išvelgė ne ką kitą kaip oficialios Kinijos komunistų partijos retorikos tąsą²⁷.

Bet turbūt jos prasmė dar aiškiau išryškėja, žvelgiant iš šiandieninės KKP politikos perspektyvos – turiu galvoje šūkį „Kinijos svajonė“ (*Zhongguo meng* 中国梦), kurį pirmą kartą 2012 m. paminėjo dabartinis Kinijos prezidentas Xi Jinping, lankydamasis Pekino nacionaliniame muziejuje moderniosios Kinijos istorijos parodoje (pradedant nuo „Kinijos pažeminimo“ laikotarpio XIX a. pab.). Šią „Kinijos svajonę“ jis apibūdino kaip visos kinų tautos (*zhonghua minzu*) svajonę siekti tos tautos „didžiojo atgimimo“, pabrėždamas, jog „kiekvienu iš mūsų likimas yra glaudžiai susijęs su valstybe (*guojia*) ir tauta (*minzu*)“²⁸. Daugeliui šis šūkis priminė ne ką kitą, o „amerikietiška svajonę“, paprastai siejamą su „gero gyvenimo“ vizija (didelė mašina, didelis namas, kompiuteris ir pan.), taigi, kaip eilinę kopiją, tuo turbūt dar kartą įtvirtinančią Kinijos kaip kopijuotojos įvaizdį. Kiti gi šiuos žodžius supranta kaip Kinijos siekį nukonkuruoti Ameriką ir jos hegemoniškąjį įvaizdį, taigi kartu kaip negalėjamą konstruojant savo šalies įvaizdį atsiplėšti nuo „kito“ (kaip ilgalaikio „priešo“)²⁹.

26 Prieiga per internetą: www.shanghaiist.com/2005/06/27/one_world_one_d.php Žiūrėta 2016 12 15.

27 Barme, Geremie, ten pat, p. 85.

28 Cituota pagal: Yang, Fan. *Faked in China. Nation Branding, Counterfeit Culture, and Globalization*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2016, p. 175.

29 Plačiau apie tai: ten pat, p. 189–195.

25 Kennett, Christopher, Miquel de Moragas. From Athens to Beijing. The Closing Ceremony and Olympic Television Broadcast Narratives. Monroe E. Price, Daniel Dayan (eds.). *Owning the Olympics. Narratives of the New China*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2011, p. 263.

Visą olimpiados atidarymo programą ryškiausiai vienija vienas vizualinis leitmotyvas – „digitalizuotas skaitmenintas“ tapybos ritinėlis. Jis išvyniojamas antrame pasirodyme, kai ant jo tuščio paviršiaus šokėjai savo kūnais pradeda piešti peizažą tradiciniu spontaniškosios monochrominės tapybos („idėjos rašymo“ – *xieyi*) stiliumi, ir baigiamas vynioti septinto pasirodymo pabaigoje, kai vaikai nudažo peizažą spalvomis ir galiausiai jis su raudona besišypsancia saule dešiniame kampe pakyla aukštyn. Antras vienijantis leitmotyvas – tai didieji kinų išradimai: popierius, parakas (kuris atskleidžiamas įspūdinguose Cai Guoqiang surežisuotuose fejerverkuose), spausdinimas, kompasas, porcelianas, taip pat pridėčiau unikalią kinų tapybos tradiciją. Mančiau, kad už visų šių Kinijos civilizacijos išradimų pristatymo galima išvelgti bent du siekius: pirma, priminti pasauliui apie reikšmingą (gal net lemiamą) Kinijos indėlį į pasaulinės civilizacijos pažangą nuo seniausių laikų (turint omenyje, jog didžioji dalis kinų technologinių išradimų buvo padaryti keliais ar keliolika amžių anksčiau, nei Vakaruose, nors apie kai kuriuos jų kinai ilgainiui patys pamiršo, o vakariečiai nelabai buvo linkę kalbėti, kad nesugriautų taip ilgai kurto Vakarų civilizacijos pranašumo ir modernumo mito³⁰); antra, išsklaidyti vieną populiariausių šių dienų mitų apie Kiniją kaip „klastočių gamintoją“ ir „pasaulio gamyklą“, kurios įvaizdis siejasi su visiems iki skausmo žinomu logotipu „Made in China“. Šis ženklas, kurio paskirtis yra nurodyti prekės kilmės šalį ir kuris

30 Plačiau apie tai: Temple, Robert K.G. *The Genius of China: 3000 years of Science, Discovery and Innovation*. Inner Traditions, 2007.

įvairiose pasaulio medijose paverstas tautos / šalies etikete, irgi jau yra tapęs savotišku Kinijos mitu. Nes, kaip pastebi Fan Yang, jis iš tikrųjų yra transnacionalinė etiketė, kadangi įvairios juo žymimų gaminių sudėtinės dalys dažnai yra gaminamos kitose šalyse ar iš kitų šalių medžiagų. Taigi jis žymi pirmiausia „įdarbinimo galimybių perkėlimą iš JAV į Kiniją“, parodydamas Kiniją kaip „žaidimo laimėtoją“³¹.

Vis dėlto XXI a. Kinija nutarė šį ženklą, kuris daugumai siejasi su jos kaip pigių prekių gamintojos įvaizdžiu, keisti į naują ženklą – „Sukurta Kinijoje“ (*Zhongguo chuangzao*), veikiausiai tikintis, kad jis geriau atspindi Kinijos įvaizdį ir ateities Kinijos viziją. Dar 2004 m. buvo iškeltas šūkis „Nuo Pagaminta Kinijoje prie Sukurta Kinijoje“ (*cong Zhongguo zhizao dao Zhongguo chuangzao*), tuo siekiant parodyti, jog kinai ne tik gali gaminti pagal kitų šalių kūrėjų užsakymus, bet ir kurti originalius produktus, t. y. plėtoti „kūrybišką ekonomiką“ ir turėti savo intelektualinę nuosavybę, autorines teises, ir visa tai kurs nebe pigiai apmokami darbininkai-vykdytojai, bet kūrybingi verslininkai³². Todėl anksčiau minėtų didžiųjų kinų išradimų priminimas Olimpiados atidarymo programoje gali būti suprantamas kaip šios naujos retorikos ir naujo Kinijos įvaizdžio formavimo dalis, tarytum primenant pasauliui, kas daugiausia prisidėjo prie pasaulinės civilizacijos progreso skatinimo. Juolab kad Kinijos perėjimas prie „vietinių inovacijų“ (*zizhu chuangxin* 自主创新) strategijos buvo įrašytas jau 2006 m.

31 Yang, Fan. *Faked in China. Nation Branding, Counterfeit Culture, and Globalization*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2016.

32 Plačiau apie tai: ten pat, p. 55–61.

mokslo ir technologijų vystymo planuose, siekiant, kad iki 2020 m. Kinija pakliūtų į „inovatyvių tautų“ sąrašo viršūnę³³.

Trečias vienijantis programos turinio elementas – tai harmonijos (*he*) idėja, kuri buvo įvairiais lygmenimis išskleista atidarymo ceremonijoje ir dar iki jos – pradedant olimpinio fakelo nešimo trajektorija aplink Pekiną prieš pat olimpiados atidarymą, „harmonijos“ hieroglifo 和 suformavimu atidarymo programos „spausdinimo blokelių šokio“ numeryje ir baigiant visų 55 tautinių mažumų atstovų – vaikų draugišku susibėgimu (nors kaip vėliau paaiškėjo, visi tie vaikai buvo Han, t. y. etniniai kinai). Šis žodis neabejotinai turėjo derintis prie svarbiausių Olimpiadai skirtų oficialiųjų Kinijos valdžios propaguotų naratyvų apie Kiniją – kad ji yra klestinti, politiškai stabili ir drausminga, normali (verta būti priimta į tarptautinę bendruomenę) ir kosmopolitiška-globalizuota šalis³⁴. Bet jis taip pat siejasi su tuometinio Kinijos prezidento Hu Jingtao įvardyta politine Kinijos ateities vizija sukurti „harmoningą visuomenę“ (*hexie shehui*) bei 2003 m. KKP suformuluota naujo nacionalinio Kinijos įvaizdžio (*guojia xingxiang* 国家形象) – „taikaus iškilimo“ (*heping jueqi*) koncepcija. Jos akcentavimas buvo viena priežasčių atsakyti atidarymo programoje Zhang Yimou sumanyto 115 milžiniškų šešėlių teatro (*piying*) lėlių pasirodymo, nes jos turėjo vaizduoti pirmojo Kinijos imperatoriaus molinę kareivių armiją³⁵.

Beje, harmonijos sąvoka taip pat kelia daugybę įvairių asociacijų su įvairiais vokiečių ir pačių kinų sukurtais mitais apie kinų kultūrą, pradedant mitu apie „trijų religijų vienybę“ (*san jiao he yi*) ir baigiant mitu apie žmogaus ir gamtos harmoniją. Nes, kaip pastebėjo kinų filosofijos tyrinėtojas M. Csikszentmihalyi, *Laozi* frazės apie tai, jog žmogus turėtų sekti gamta (t. y. natūralumu – *ziran*) ir kuo harmoningiau prie jos prisiderinti, jokiū būdu nepavertė jo „ekologiniu“ tekstu ir nepadėjo Kinijai apsisaugoti nuo gamtos niokojimo bei ekologinių problemų, nes vargu ar bet kokios religijos kokie nors tekstai, smerkiantys tam tikrą elgesį, gali turėti įtakos visos visuomenės elgesiui visoje tolesnėje tos civilizacijos istorijoje³⁶. Tą patvirtina ir daugybės pastangų pareikalavusi kinų „kova“ su gamtos užterštumu prieš olimpiadą (turiu galvoje bandymus sumažinti smogą ir pan.). Bet ši žmogaus ir gamtos harmonijos prasmė buvo itin pabrėžiama Pekino olimpiadoje pirmiausia pačiame valdžios naratyve (oficialiojoje „Žaliųjų žaidynių“ koncepcijoje), ir atidarymo ceremonijoje (ypač peizažinės tapybos meistrų kūrinių demonstravime). Trečiasis su harmonijos samprata siejamas mitas implikuoja idėją apie tautinių mažumų draugišką sugyvenimą „harmonizuojančioje“ Kinijos teritorijoje. Šis oficialiai propaguojamas mitas buvo pradėtas skleisti dar maoizmo laikais, o geriausiai apie tai liudija to laikotarpio propagandiniai plakatai. Šiandien jis palaikomas, kuriant įvairius etnografinius parkus (arba vadinamuosius „etninių mažumų disneilendus“), rengiant naujametinius televizijos Gala koncertus,

33 Plačiau apie tai: Yu Zhou, William Lazonick, Yifei Sun (eds.). *China as an Innovation Nation*. Oxford: Oxford University Press, 2016.

34 Plačiau apie tai: deLisle, Jacques, „One World, Different Dreams“. *Owning the Olympics*, p. 17–31.

35 Barme, Geremie, ten pat, p. 80.

36 Csikszentmihalyi, Mark. *Thematic Analyses of the Laozi*. Liu Xiaogan (ed.). *Dao Companion to Daoist Philosophy*. New York: Springer, 2015, p. 63.

propaguojuojant etninių mažumų turizmą. Bet kai kurie 2008 m. įvykiai (ypač neramumai Tibete) daugelį paskatino juo suabejoti ir paakino kritinius atsiliepimus užsienio spaudoje, kaltinusioje valdžią „tikrosios Kinijos“ arba jos tikrovės slėpimu. Tokie kaltinimai lietė ir kitas problemas: oro užterštumą, žmonių teisių pažeidimus, saugumo sustiprinimą, korupciją, olimpiadai skirtų prekių klastotes ir kita. Pavyzdžiui, dideliu skandalu buvo paverstas ir faktas, jog olimpiados atidarymo metu parodyti fejerverkai, kurie „keliavo“ svarbiausiomis Pekino gatvėmis, iš tikrųjų buvo nufilmuoti ir sumontuoti prieš metus, – kad juos galėtų matyti televizijos žiūrovai (nes jų, savaime aišku, buvo tikrai daugiau, nei sėdinčiųjų olimpiniam stadione, į kurį dauguma paprastų kinų neturėjo jokios galimybės pakliūti, bet turėjo puikią galimybę stebėti šį reginį įvairiuose ekranuose net ir Pekino centre).

Žinoma, tokie „kontranaratyvai“ yra neišvengiama visų pasaulio olimpiadų dalis (užtenka prisiminti Sočio, Rio da Žaneiro žaidynes). Bet Pekino olimpiados atveju daugeliui kontranaratyvų pasitarnavo ir „KKP visavaldystės“ mitas, kurį nuo maoizmo režimo laikų suformavo ir itin palaikė Vakarų žurnalistai ir kurį galima laikyti savotiška „Kinijos grėsmės“ mito transformacija arba viena iš atmainų³⁷, taip

37 Šis mitas nėra visiškai nepagrįstas. Tą patvirtina lauko tyrimus Kinijoje atlikę ir savo patirtis bei tokio pobūdžio tyrimų problemas aprašę sinologai. Plačiau apie tai: Heimer Maria, Thogersen Stig (eds.). *Doing Fieldwork in China*. Copenhagen: NiasPress, 2006; John H. Powers. „Journalistic Memoirs of China: The Discourse of Foreign reporters“. – *Civic Discourse, Civil Society and Chinese Communities* (ed. Randy Kluver, John H. Powers), Alex Publishing Corporation, Stamford, Connecticut, 1999.

pat anksčiau minėtas Kinijos kaip klastočių šalies įvaizdis. Kinijos spauda, atsakydama į užsienio medijų kaltinimus dėl atidarymo ceremonijos klastojimo ir tikrosios Kinijos slėpimo, pradėjo užsienio medijų „demonizavimo“ kampaniją, kaltindama žymiausius Vakarų dienraščius ir informacinius kanalus (CNN, BBC, The Washington Post, Der Spiegel ir kt.) klaidingu faktų nušvietimu ir neteisingu informacijos pateikimu. Tad faktiškai visa ši abipusio medijų nepasitikėjimo atmosfera, įtraukusi ir eilinius kinus (kurie entuziastingai ieškojo neteisingo Kinijos atspindėjimo užsienio medijose ir skelbė savo atradimus specialiai tam skirtuose interneto saituose), pasak ją tyrinėjusio Kevin Latham, virto medijų kova dėl „tikrosios Kinijos“ (*zhenshi Zhongguo*) paieškų, arba tinkamo (objektyvaus, adekvataus, tikslaus) jos atspindėjimo, bandant „sukišti“ tą jos tikrovę į kažkokį apibendrintą „visos Kinijos“ vaizdą³⁸.

Tačiau tokias pastangas reikėtų laikyti visiškai nerealiomis ir neteisingomis, iš esmės primenančiomis ne ką kitą kaip Kinijos esentializavimą, kuris prasidėjo nuo krikščionių misionieravimo laikų. Jis reiškia tą patį jos mitologizavimą, arba bandymą suvesti jos vienpusišką, fragmentišką pažinimą į vieną visa aprėpiantį naratyvą. Todėl norėčiau pritari K. Latham išvadai, kad „prielaidos apie tikrovę ir jos atspindėjimas tiek kinų, tiek užsienio medijose dažnai nepadedą suprasti šiuolaikinės Kinijos“ ir jos tikrovės³⁹. Nes tas tikrasis kasdienis kinų gyvenimas yra susiskaidęs į daugybę skirtingų tikrovių, kurios niekaip nesutelpa į vieno / vieningo diskurso

38 Latham, Kevin, ten pat, p. 26–31.

39 Latham, Kevin, ten pat, p. 27.

rėmus ir pačios yra veikiamos tų naujųjų medijų. O svarbiausia, – kad naujosios medijos jau nebegali atspindėti tikrovės iš neutralios, objektyvios pozicijos, kadangi jos pačios yra tapę tos tikrovės dalimi. Dėl to bandymai atskleisti „tikrąją Kiniją“ tampa ne kuo kitu, o bandymais paneigti ar kvestionuoti tam tikrą jos atskleidimą kitose (ankstesnėse) medijose. Tokiu būdu Kinijos supratimas virsta ne „faktų“ apie ją identifikavimo klausimu, bet medijų ir reprezentacijos, arba komunikacijos klausimu⁴⁰.

Išvados

Pekino olimpiados atidarymo programos ir viso bendro jos nušvietimo įvairiose

medijose konteksto analizė skatina manyti, kad dabartinės šiuolaikinės medijos, užuot suteikę galimybę susidaryti įvairiapusiškesnį ir galbūt objektyvesnį vaizdą apie šią šalį, veikiau jį dar labiau sukomplikuoja ir paverčia jį nuolat kintančiu su pačiomis medijomis bei jų kuriamais naujais mitais, stereotipais ir konstruktais. Vis dėlto straipsnyje aptartieji pačių kinų šiandien kuriami mitai ir ateities vizijos verčia tikėti, jog jie yra Kinijai itin reikalingi, nes jie žadina emocijas, vaizduotę, aspiracijas, o svarbiausia – telkia kinus (gyvenančius ne tik žemyninėje Kinijoje, bet ir už jos ribų) kažkokiai bendrai vizijai ir gali įkvėpti labiau mylėti savo šalį. Tai tampa akivaizdu, stebint vis gausiau į Kiniją sugrįžtančius kinų emigrantus ir vis labiau išsivaikštančią Lietuvą.

40 Latham, Kevin, ten pat, p. 42–43.

Literatūra

- Ai Weiwei (ed. And transl. By Lee Ambrosy), 2011. *Ai Weiwei's Blog. Writings, Interviews, and Digital Rants, 2006–2009*. Massachusetts: Massachusetts Institute of technology.
- Barme, Geremie R., 2009. „China's Flat Earth: History and 8 August 2008“. *The China Quarterly*, No. 197 March.
- Brady, Anne-Marie, 2009. „The Beijing Olympics as a Campaign of Mass Distraction“. *The China Quarterly*, No. 197 March, p. 1–24.
- Brownell, Susan, 2013. „Brand China“ in the Olympic Context. Communications challenges of China's soft power initiative. *Javnost-the Public*, vol. 20, No.4, p. 67.
- Ching, Julia, Oxtoby Willard G. (eds.), 1992. *Discovering China. European Interpretations in the Enlightenment*. Rochester, New York: University of Rochester Press.
- Clarke, J. J., 1997. *Oriental Enlightenment. The Encounter Between Asian and Western Thought*, Routledge, London and New York.
- Csikszentmihalyi, Mark, 2015. „Thematic Analyses of the Laozi“.
- Liu Xiaogan (ed.). *Dao Companion to Daoist Philosophy*. New York: Springer.
- Feng Youlan, 1991. *A Short History of Chinese Philosophy. Selected Philosophical writings of Fung Yu-lan*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Fišman, 2003: Фишман О.Л. *Китай в Европе. Миф и реальность*. Санкт-Петербург.
- Foss, Sonja K., and Walcosz, Barbara J., 2008. „Definition, Equivocation, Accumulation, and Anticipation. American media's Ideological Reading of China's Olympic Games“. Price, Monroe E., and Dayan Daniel (eds.). *Owning the Olympics. Narratives of the New China*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, The University of Michigan Library.
- Heimer Maria, Thøgersen Stig (eds.), 2006. *Doing Fieldwork in China*. Copenhagen: Nias Press
- Yang, Fan, 2016. *Faked in China. Nation Branding, Counterfeit Culture, and Globalization*. Blomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Yu Zhou, William Lazonick, Yifei Sun (eds.), 2016. *China as an Innovation Nation*.

Oxford: Oxford University Press.

Kenett, Christopher, and de Moragas, Miquel, 2008. „From Athens to Beijing. The Closing Ceremony and Olympic Television broadcast Narratives“. Price, Monroe E., Dayan Daniel (eds.). *Owning the Olympics. Narratives of the New China*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, The University of Michigan Library.

De Lisle, Jacques, 2008. „One World, Different Dreams“. The Contest to Define the Beijing Olympics“. Price, Monroe E., Dayan Daniel (eds.). *Owning the Olympics. Narratives of the New China*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, The University of Michigan library.

Mackerras, Colin, 1999. *Western Images of China*, Hong Kong, 1989 (revised edition: Oxford).

Mungello, David, 1977. *Leibniz and Confucianism: The Search for Accord*, Honolulu.

Mungello, David, 1985. *Curious Land: Jesuit Accomodation and the origins of Sinology*, Stuttgart.

Mungello D.E., 1999. *The Great Encounter of China and the West, 1500–1800*. Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.

Murphy, Zoe, 2010. „Zheng He: Symbol of China’s Peaceful rise“. *Asia Pacific*, July 28. Prieiga per internetą: www.bbc.com/news/world-asia-pacific-10767321. Žiūrėta 2016 11 12.

Powers, John H., 1999. „Journalistic Memoirs of China: The Discourse of Foreign reporters“. – *Civic Discourse, Civil Society and Chinese Communities* (ed. Randy Kluver, John H. Powers), Alex Publishing Corporation, Stamford, Connecticut.

Reichwein, Adolf, 1996. *China and Europe. Intellectual and Artistic Contacts in the XVIIIth century*. Routledge, London and New York (repr. from 1925 publ. by Kegan Paul).

Roche, Maurice, 2002. *Megaevents and Modernity. Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*. London, US: Routledge.

Rule, Paul, 1986. *K’ung-tzu or Confucius? The Jesuit Interpretation of Confucianism*, Sydney.

Schneider, Florian, 2014. „It’s a small world after all? Simulating the future world order at the Shanghai Expo“. Qing Cao, Hailong Tian, and Paul Chilton (eds.). *Discourse, Politics and Media in Contemporary China*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Spence, Jonathan D., 1998. *The Chan’s Great Continent. China in Western Minds*, W.W. Norton and Company, New York, London.

Temple, Robert K.G., 2007. *The Genius of China: 3000 years of Science, Discovery and Innovation*. Inner Traditions.